

KOMMISJONEN FOR
GJENOPPTAKELSE AV STRAFFESAKER

Årsrapport 2011

Kommisjonen for gjenopptakelse av straffesaker er et uavhengig organ som skal ta stilling til om en domfelt skal få ny behandling av sin sak ved en annen domstol

KOMMISSJONEN FOR
GJENOPPTAKELSE AV STRAFFESAKER

Innholdsfortegnelse

Årsrapport	2
Gjenopptakelseskommissjonens sammensetning	2
Gjenopptakelseskommissjonens sekretariat	2
Beredskap.....	3
Inkluderende arbeidsliv	3
Brukerundersøkelse og etterkontroll	3
Lærlinger i staten	4
Statistikk for antall arbeidsplasser	4
Tilgjengeliggjøring av offentlige data	4
Likestilling mellom kjønnene i virksomheten	4
Planlagte og gjennomførte tiltak som fremmer likestilling på grunnlag av kjønn, etnisitet og nedsatt funksjonsevne	5
Gjenopptakelseskommissjonens økonomiske ressurser.....	5
Generelt om Gjenopptakelseskommissjonen	5
Sakene og saksbehandlingen	6
Oppnevning av forsvarer	9
Oppnevning av bistandsadvokat – fornærmedes og etterlattes rettigheter	9
Oppnevning av sakkyndige	10
Ny vurdering av Treholtsaken	10
Ankesilingssakene.....	10
Kommissjonens virksomhet for øvrig m.v.....	12
Søksmål mot kommissjonen.....	12
Aktuelle avgjørelser.....	14

Årsrapport 2011 fra Gjenopptakelseskommissjonen

Kommisjonen for gjenopptakelse av straffesaker (Gjenopptakelseskommissjonen) er et uavhengig organ som skal ta stilling til om en domfelt skal få ny behandling av sin sak ved en annen domstol. Kommisjonens virksomhet er regulert i straffeprosessloven kapittel 27.

Gjenopptakelseskommissjonens sammensetning

Kommisjonen består av fem faste medlemmer og tre varamedlemmer. Lederen, nest-lederen, ett annet medlem og to av varamedlemmene skal ha juridisk embetseksamen. Lederen utnevnes av Kongen i statsråd for en periode på sju år, og medlemmene oppnevnes av Kongen i statsråd for en periode på tre år.

Kommisjonens sammensetning pr. 31. desember 2011 var slik:

Leder:	Helen Sæter
Nestleder:	Gunnar K. Hagen, advokat, Lillehammer
Medlemmer:	Bjørn Rishovd Rund, professor Universitetet i Oslo og forskningsdirektør Vestre Viken HF Birger Arthur Stedal, lagdommer i Gulating lagmannsrett Ingrid Bergslid Salvesen, seniorrådgiver Universitetet i Tromsø
Varamedlemmer:	Ellen Katrine Nyhus, professor Universitetet i Agder Benedict de Vibe, advokat, Oslo Trine Løland Gundersen, advokat hos Kommuneadvokaten i Kristiansand

Gjenopptakelseskommissjonens sekretariat

Gjenopptakelseskommissjonens leder er ansatt på heltid som leder for sekretariatet. Sekretariatet hadde ellers ved årsskiftet ni tilsatte, hvorav fem juridiske og to politifaglige utredere, samt en kontorsjef og en sekretær.

Utredene har erfaring fra blant annet advokatvirksomhet, domstolene, Justisdepartementet, Sivilombudsmannen, politiet, Rettsmedisinsk institutt og skatteetaten.

Sekretariatet har sine lokaler i Teatergata 5 i Oslo.

Beredskap

Foruten Gjenopptakelseskommissjonens sekretariat holder også Statens Sivilrettsforvaltning, Sekretariatet for konfliktrådene og Konfliktrådet Oslo – Akershus til i Teatergata 5 (T5). Virksomhetene har i fellesskap utarbeidet en beredskapsplan for T5. Planen ble sist oppdatert 26. februar 2009 og skal revideres senest hvert fjerde år.

Det er også utarbeidet varslingsliste for T5, sikkerhetsregler for bruk av IKT-tjenester, plan for pårørende svartelefon, relevante HMS-retningslinjer og plan for brannvernberedskap. Det har vært avholdt regelmessige brannøvelser, senest 25. mars 2011.

Det er utarbeidet risiko- og sårbarhetsanalyse.

Planene følges opp i henhold til kommisjonens virksomhetsplan.

Inkluderende arbeidsliv

Ny IA-avtale ble inngått med virkning fra 1. april 2011.

Med utgangspunkt i IA-avtalens krav om å redusere sykefraværet, øke sysselsettingen av personer med nedsatt funksjonsevne og stimulere til at yrkesaktivitet etter fylte 50 år forlenges med seks måneder, fastsatte kommisjonens leder i samarbeid med tillitsvalgte og verneombud en handlingsplan gjeldende fra samme dato.

Gjenopptakelseskommissjonen har et lavt sykefravær. Til avtalens mål om å redusere sykefraværet, oppstilte Gjenopptakelseskommissjonen derfor et mål om å opprettholde sitt lave sykefravær på 1,1 % med utgangspunkt i fraværstallene for 2010. Aktiviteter som skulle støtte opp under dette var individuelle tilpasninger og oppfølging av sykemeldte i henhold til arbeidsmiljøloven og IA-avtalen, treningsavtale, aktivt arbeidsmiljøarbeid, jf. virksomhetsplanen, og kompetanseoppbygging, for eksempel ved NAV-kurs. Sykefraværet har økt noe i løpet av 2011, men er fortsatt lavt.

Til avtalens mål om å øke sysselsettingen av personer med redusert funksjonsevne, oppstilte kommisjonen et mål om å legge til rette for sysselsetting av personer med redusert funksjonsevne. Som følge av dette blir det tatt inn en mangfoldserklæring i utlysningsteksten når stillinger utlyses. Ingen personer med redusert funksjonsevne søkte arbeid i kommisjonens sekretariat i løpet av 2011.

Til avtalens mål om å stimulere til at yrkesaktivitet etter fylte 50 år forlenges med seks måneder, oppstilte kommisjonen et mål om å motivere og tilrettelegge for at eldre arbeidstakere mestret å stå lenger i arbeid. Aktiviteter som skulle støtte opp under dette var seniorpolitiske tiltak, jf. Statens personalthåndbok, kurs, seniorsamtale samt tilpassing av arbeidet både organisatorisk og innholdsmessig i forhold til kapasitet. Ingen av kommisjonens ansatte over 50 år sluttet i løpet av 2011.

Brukerundersøkelse og etterkontroll

Gjenopptakelseskommissjonen har ikke gjennomført brukerundersøkelse i løpet av 2011.

Ved opprettelsen av kommisjonen i 2004 ble det forutsatt at det skulle gjennomføres en etterkontroll for å vurdere om lovendringene virket etter sin hensikt, jf. Ot.prp. nr. 70 (2000–2001). Det ble anbefalt at det ved en slik etterkontroll burde gjennomføres

spørreundersøkelser eller dybdeintervjuer av dem som berøres av endringene, det vil si siktede, forsvarere, dommere og representanter for påtalemyndigheten. Etter forslaget skulle Justisdepartementet ha et overordnet ansvar for å gjennomføre etterkontrollen.

Høsten 2010 nedsatte departementet en arbeidsgruppe under ledelse av professor Ulf Stridbeck ved Juridisk fakultet, Universitetet i Oslo, til å gjennomføre etterkontrollen. Oppdraget gikk i korthet ut på å beskrive saksbehandlingsreglene i gjenåpningssaker, kommisjonens arbeidsmetoder og saksbehandlingsrutiner. Arbeidsgruppen skulle også vurdere bemanningen og sammensetningen av kommisjonen og sekretariatet.

Det ble samtidig iverksatt en departementsintern etterkontroll for å vurdere andre sider av kommisjonens virksomhet. Dette arbeidet gikk i korthet ut på å vurdere adgangen til å reise søksmål om avgjørelser fra kommisjonen, kommisjonens saklige arbeidsområde, forholdet mellom straffeprosessloven § 391 nr. 2 og § 392, og spørsmålet om gjenåpning av gamle saker. Denne etterkontrollen skulle opprinnelig gjennomføres av spesialrådgiver Georg Fredrik Rieber-Mohn, men ble senere overført til den ovennevnte arbeidsgruppen.

Arbeidsgruppens frist for å avgi rapport til departementet er satt til 1. april 2012.

Lærlinger i staten

Gjenopptakelseskommisjonens sekretariat er en liten organisasjon, og det er ikke rom for inntak av lærlinger.

Statistikk for antall arbeidsplasser

Antall tilsatte i sekretariatet har økt fra fem pr. 1. januar 2004 til ni pr. 31. desember 2011.

Tilgjengeliggjøring av offentlige data

Gjenopptakelseskommisjonen har ikke rådata som det er aktuelt å publisere.

Likestilling mellom kjønnene i virksomheten

Gjenopptakelseskommisjonen ledes av en kvinne, og sekretariatet for øvrig bestod ved årsskiftet av sju kvinner og to menn etter at to menn hadde sluttet i løpet av året. Dette innebærer at kvinnene utgjorde 77,7 % av de tilsatte pr. 31. desember 2011.

Sekretariatets administrative nestleder og kontorsjef er kvinner. Dette betyr at samtlige lederstillinger i organisasjonen er besatt av kvinner. Statens målsetting om å oppnå en kvinneandel i lederstillinger på 40 % er dermed overoppfyllt for sekretariatets del.

Alle tilsatte er heltidstilsatte. Pr. 31. desember 2011 hadde tre kvinnelige tilsatte etter søknad redusert arbeidstid på grunn av omsorg for barn. I løpet av året har en mannlig tilsatt hatt redusert arbeidstid på grunn av omsorg for barn, og en annen mannlig tilsatt har vært i foreldrepermisjon.

Tallmaterialet over er lite, og det er derfor vanskelig å se om det foreligger utilsiktede eller uønskede forskjeller mellom kjønnene.

Sekretariatet har generelt lite bruk av overtid og har normalt ingen ubekvem arbeidstid.

Sykefraværet i virksomheten synes ikke relatert til kjønnsforskjeller.

Alle tilsatte får oppfordring om å melde sin interesse for kompetansehevende tiltak / kurs.

Planlagte og gjennomførte tiltak som fremmer likestilling på grunnlag av kjønn, etnisitet og nedsatt funksjonsevne

Det har vært utlyst én ledig stilling i sekretariatet i 2011. Ved utlysning av ledige stillinger blir det tatt inn en mangfoldserklæring i utlysningsteksten.

Holdninger til og tiltak mot diskriminering, mobbing og trakassering er nedfelt i kommisjonens HMS-plan.

Gjenopptakelseskommisjonens økonomiske ressurser

I Prop. 1 S (2010-2011) for budsjettåret 2011 ble det fremmet et budsjettforslag på kroner 14 149 000. Det fremgår av proposisjonen at bevilgede midler til driftsutgifter skal dekke godtgjørelser til kommisjonens medlemmer, lønn til sekretariatets medarbeidere samt andre driftsutgifter knyttet til kommisjonens sekretariat.

Kommisjonen har fått tildelt midler i samsvar med budsjettforslaget.

Generelt om Gjenopptakelseskommisjonen

Kommisjonen er et uavhengig organ som skal sikre at rettssikkerheten ivaretas ved behandling av begjæring om gjenåpning av straffesaker. Dersom kommisjonen beslutter en dom eller kjennelse gjenåpnet, skal saken henvises til ny behandling ved en annen domstol enn den som avsa den opprinnelige avgjørelsen.

Gjenopptakelseskommisjonen bestemmer selv sin arbeidsmåte og kan ikke instrueres om utøvelsen av den myndighet den er gitt. Medlemmene skal ikke delta i behandlingen av en sak dersom de er inhabile etter reglene i domstoloven. Når en dom i en straffesak er begjært gjenåpnet, skal kommisjonen foreta en objektiv vurdering av om vilkårene for gjenåpning er oppfylt.

Domfelte kan kreve gjenåpning av en rettskraftig dom i en straffesak hvis:

- Det er nye bevis eller nye omstendigheter som synes egnet til å føre til frifinnelse, anvendelse av en mildere strafferegulering eller vesentlig mildere straff.
- En internasjonal domstol eller FNs menneskerettskomité i sak mot Norge har kommet til at avgjørelsen eller saksbehandlingen er i strid med folkeretten, slik at det er grunn til å regne med at en ny behandling av straffesaken vil føre til et annet resultat.
- Noen som har hatt sentral befattning med saken (for eksempel dommer, aktor, forsvarer, sakkyndig eller rettstolk), har gjort seg skyldig i en straffbar handling som kan ha hatt innvirkning på dommen til skade for domfelte.
- En dommer eller et lagrettedmedlem som behandlet saken var inhabil, og det er grunn til å anta at det kan ha hatt betydning for avgjørelsen.

- Høyesterett har fraveket en lovtolking som den tidligere har lagt til grunn, og som dommen bygger på.
- Det foreligger særlige forhold som gjør det tvilsomt om dommen er riktig, og tungtveiende hensyn tilsier at spørsmålet om siktedes skyld blir prøvd på ny.

Reglene om gjenåpning av dommer får også anvendelse for kjennelser som avviser en sak, eller som avviser en anke over dom. Det samme gjelder for beslutninger som nekter en anke over dom fremmet.

Kommisjonen har plikt til å veilede den som ber om å få sin sak behandlet på nytt. Gjenopptakelseskommisjonen sørger for at den nødvendige utredning av sakens faktiske og rettslige sider blir foretatt, og kan innhente opplysninger på den måten den anser hensiktsmessig. Det vil i de fleste sakene bli opprettet direkte kontakt og dialog med den domfelte. Når særlige grunner foreligger, kan den som begjærer gjenåpning få oppnevnt forsvarer på det offentliges bekostning.

Dersom begjæringen ikke forkastes, men utredes videre, skal påtalemyndigheten gjøres kjent med begjæringen og gis anledning til å komme med eventuelle merknader. Eventuelle fornærmede (eller etterlatte) skal underrettes om begjæringen. Fornærmede og etterlatte har rett til dokumentinnsyn og til å uttale seg skriftlig om begjæringen, og de kan be om å få avgi forklaring til kommisjonen. Fornærmede og etterlatte skal underrettes om utfallet av saken når kommisjonen har truffet sin avgjørelse. Kommisjonen kan oppnevne bistandsadvokat for fornærmede etter straffeprosesslovens alminnelige regler så langt de passer.

Begjæringene avgjøres av kommisjonen. Kommisjonens leder/nestleder kan forkaste begjæringer som etter sin art ikke kan føre til gjenåpning, som ikke inneholder noen gjenåpningsgrunn etter loven eller som åpenbart ikke kan føre frem.

Dersom kommisjonen beslutter at en avgjørelse skal gjenåpnes, skal saken henvises til ny behandling ved en domstol som er sideordnet den domstol som traff avgjørelsen. Er avgjørelsen truffet av Høyesterett, behandles saken på nytt av Høyesterett.

Sakene og saksbehandlingen

Kommisjonen har i løpet av året avholdt 17 heldagsmøter over 31 møtedager.

Kommisjonen har mottatt 176 begjæringer om gjenåpning i 2011 mot 184 i 2010.

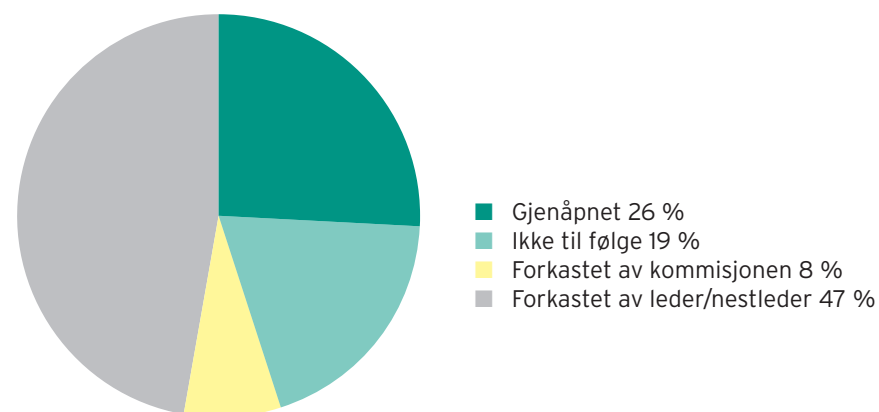
Av de 176 domfelte som begjærte gjenåpning i 2011 er det 11 kvinner og 165 menn.

Det er i 2011 avsluttet til sammen 190 saker, hvorav 167 er realitetsbehandlet. Av disse 167 realitetshandlede begjæringene er 43 saker gjenåpnet, mens 32 begjæringer ikke er tatt til følge. De resterende 92 begjæringene er forkastet av kommisjonen eller leder/nestleder fordi de åpenbart ikke kunne føre frem. Det var dissens i én av de 43 gjenåpnede sakene. Avgjørelsene om å forkaste begjæringene har vært enstemmige.

De øvrige 23 sakene som er avsluttet, er avvist på formelt grunnlag fordi de ikke ligger innenfor kommisjonens mandat. Dette gjelder for eksempel begjæringer om gjenåpning av vedtatte forelegg, besøksforbud eller sivile dommer. I tillegg er det enkelte begjæringer som blir fremsatt av personer som ikke etter loven er gitt adgang til å fremme slike begjæringer (for eksempel fornærmede eller etterlatte) eller begjæringer som av ulike årsaker blir trukket. Fullstendig oversikt over antall innkomne begjæringer og avsluttede saker i 2011 fremkommer av tabellen på neste side:

Arkiv nr		Mottatt	Avsluttet	Gjenåpnet	Ikke til følge	Forkastet av kommisjonen	Forkastet av leder/nestleder	Avvist div. / anmodning om info
310	Generelt	3	4	1			1	2
311	Seksualforbrytelser	24	25	1	4	3	13	4
312	Vold, trusler	61	58	13	6	7	26	6
313	Narkotika	16	19	3	2	2	11	1
314	Vinning	44	55	18	15	1	15	6
316	Diverse forbrytelser	11	11	4	3		2	2
317	Diverse forseelser	17	18	3	2	1	10	2
32	Henlagte saker		0					
331	Midlertidige avgjørelser							
34	Inndragning eller mortifikasjon							
36	Henvendelser							
37	Forelegg							
38	Sivile saker							
39	Annet om fagsaker							
	Totalt	176	190	43	32	14	78	23

Figuren nedenfor viser utfallet av de realitetshandlede sakene i 2011:

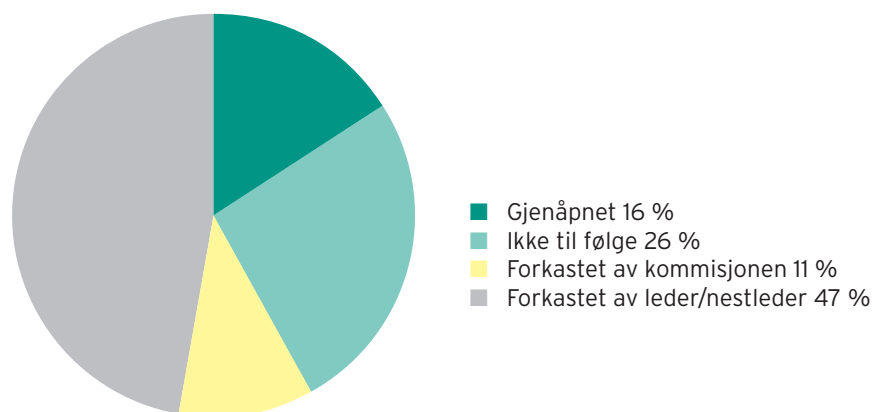

Siden oppstart av virksomheten 1. januar 2004 har kommisjonen til sammen mottatt 1360 begjæringer og 1235 av sakene er avsluttet. Til sammen 163 er gjenåpnet og 265 er ikke tatt til følge. 610 av sakene er forkastet av kommisjonen eller leder/nestleder fordi de åpenbart ikke kunne føre frem, mens resten, 197 saker, er avvist på formelt grunnlag.

Tabell over de totale tall for kommisjonens åtte første virkeår fremgår da som følger:

Arkiv nr		Mottatt	Avsluttet	Gjenåpnet	Ikke til følge	Forkastet av kommisjonen	Forkastet av leder/nestleder	Avvist div./anmodning om info
30	Generelt	5	5					5
310	Generelt	21	21	1			5	15
311	Seksualforbrytelser	231	211	19	52	23	101	16
312	Vold, trusler	383	337	40	85	34	153	25
313	Narkotika	151	139	22	35	14	61	7
314	Vinning	266	234	26	57	22	74	25
316	Diverse forbrytelser	77	72	11	18	9	25	9
317	Diverse forseelser	139	129	14	18	11	74	12
32	Henlagte saker	13	13					13
331	Midlertidige avgjørelser	1	1					1
34	Inndragning eller mortifikasjon	1	1				1	
36	Henvendelser	31	31			1		30
37	Forelegg	6	6				1	5
38	Sivile saker	31	31				1	30
39	Annet om fagsaker	4	4					4
	Totalt	1360	1235	163	265	114	496	197

Figuren nedenfor viser utfallet av de realitetsbehandlede sakene i perioden 2004–2011:

Som nevnt over, kan kommisjonen forkaste begjæringer som åpenbart ikke kan føre frem. Avgjørelsen kan også treffes av kommisjonens leder eller nestleder. Bakgrunnen for at begjæringer kan forkastes av leder/nestleder er først og fremst at kommisjonen mottar relativt mange gjenåpningsbegjæringer som i realiteten er rene «anker». For å kunne bruke kommisjonens samlede ressurser på en best mulig måte på behandling av saker som krever nærmere utredning, kan det derfor være nødvendig at leder og nestleder bruker sin adgang til å forkaste begjæringer som åpenbart ikke kan føre frem.

Sakstilfanget har de åtte første årene vært større enn forventet ved opprettelsen av kommisjonen. Antall innkomne begjæringer om gjenåpning ligger fremdeles høyere enn det lovgiver la til grunn, men kan synes å ha stabilisert seg. Særlig de såkalte ankesilings-sakene har likevel medført en økning i antall innkomne begjæringer særlig i 2010, men også i 2011.

Kommisjonen har en selvstendig utredningsplikt, noe som kan medføre et omfattende arbeid i saker av større omfang. Dette arbeidet er ressurskrevende, samtidig som det var en sentral begrunnelse for opprettelse av kommisjonen og således en viktig oppgave.

Flere saker som kommisjonen har hatt til behandling siden oppstarten i 2004 har krevd utredning av større omfang.

Innkommne begjæringer og avsluttede saker 2004–2011:

Oppnevning av forsvarer

Loven gir kommisjonen adgang til å oppnevne forsvarer for domfelte når særlige grunner foreligger. Det foretas en konkret vurdering i hver enkelt sak om forsvarer skal oppnevnes. I praksis oppnevner kommisjonen forsvarer når det er grunn til å anta at domfelte kan være strafferettslig utilregnelig, jf. straffeprosessloven § 397 andre ledd jf. § 96 siste ledd. For øvrig kan forsvarer bli oppnevnt i særlig omfattende eller kompliserte saker, eller hvis det vil være særlig ressurskrevende for sekretariatet å gi veiledning til domfelte. Oppnevningen blir i de fleste tilfeller begrenset til et bestemt antall timer, for eksempel for å gi en nærmere begrunnelse for begjæringens rettslige og faktiske grunnlag. I 2011 oppnevnte kommisjonen forsvarer i 33 saker, mens det i 2010 ble oppnevnt forsvarer i 28 saker, i 2009 i 38 saker og i 2008 i 26 saker.

Oppnevning av bistandsadvokat - fornærmedes og etterlattes rettigheter

Kommisjonen har f.o.m. 1. juli 2006 hatt hjemmel til å oppnevne bistandsadvokat etter reglene i straffeprosessloven §§ 107 a flg. Dette har særlig vært aktuelt i forbindelse med avhør av fornærmede i saker om seksuelle overgrep.

I 2008 ble det foretatt endringer i straffeprosessloven for å styrke fornærmedes og etterlattes stilling i straffesaker. Endringene innebærer blant annet at fornærmede og etterlatte får bedre mulighet til å bli hørt, får mer informasjon og får rett til bistandsadvokat i større grad enn tidligere. Kommisjonen oppnevnte i 2011 elleve bistandsadvokater i ni saker. Til sammenlikning oppnevnte kommisjonen bistandsadvokater i tre saker i 2010, i fire saker i 2009, og i 2008 ble det oppnevnt bistandsadvokat i åtte saker.

Oppnevning av sakkyndige

Kommisjonen har hjemmel i straffeprosessloven § 398 b andre ledd til å oppnevne sakkyndige etter reglene i kapittel 11. Kommisjonen har i løpet av sin virketid oppnevnt sakkyndige både innen rettsmedisin, rettspsykiatri, retts toksikologi, foto-og filmteknikk, økonomi, brannteknikk, bilsakkyndighet, historie og tradisjonell kriminalteknikk m.m. I 2011 har kommisjonen oppnevnt 13 sakkyndige i seks saker. De sakkyndige representerte feltene rettspsykiatri, nevropsykologi og psykologi.

Ny vurdering av Treholtsaken

Arne Treholt fremsatte i 2005 begjæring for Gjenopptakelseskommisjonen om gjenåpning av Eidsivating lagmannsretts dom av 20. juni 1985. Kommisjonen traff 15. desember 2008 avgjørelse om ikke å ta begjæringen til følge.

I boken «Forfalskningen», som kom ut i begynnelsen av september 2010, fremkom påstander om at politiet hadde fabrikkert bevis i saken mot Treholt, og at polititjenestemenn hadde avgitt falsk forklaring i retten. Det fremkom også opplysninger som kunne tilsi at kommisjonen tidligere hadde fått seg forelagt annet bildemateriale fra Politiets sikkerhetstjeneste enn den hadde etterspurt.

Riksadvokaten startet selv undersøkelse av forholdene, men besluttet den 21. september 2010 å be Gjenopptakelseskommisjonen ta den tidligere begjæring om gjenåpning fra Treholt under ny behandling.

Med samtykke fra Arne Treholt ved hans advokat Harald Stabell tok kommisjonen Treholts tidligere begjæring om gjenåpning under ny behandling.

Gjenopptakelseskommisjonen gjennomførte i løpet av høsten 2010 og våren 2011 en rekke vitneavhør og innhentet sakkyndige uttalelser innenfor foto-og filmteknikk. Kommisjonen fant ikke holdepunkter for påstandene om at politiet hadde fabrikkert bevis i saken og avgitt falsk forklaring i retten. Den 9. juni 2011 traff kommisjonen derfor avgjørelse om ikke å gjenåpne saken.

Ankesilingssakene

Høyesterett slo i tre storkammeravgjørelser 19. desember 2008 (Rt. 2008 side 1764 flg.) fast som et generelt krav at lagmannsrettens beslutninger om å nekte en anke fremmet etter straffeprosessloven § 321 annet ledd første punktum skal begrunnes.

Dette innebar en endring av Høyesteretts tidligere tolkning av bestemmelsen, og bakgrunnen var at FNs menneskerettskomité i en avgjørelse 17. juli 2008 konkluderte med at manglende individuell begrunnelse for at anken ikke ville føre frem, representerte et brudd på FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter (SP) artikkel 14 nr. 5.

I Rt. 2009 side 187 kom Høyesteretts ankeutvalg til at begrunnelseskravet som fulgte av SP artikkel 14 nr. 5 også måtte gjelde for ankeutvalgets nektelse av å fremme anke over lagmannsrettens fellende dom hvor vedkommende var frifunnet i tingretten.

Kommisjonen har siden 2009 mottatt flere begjæring om gjenåpning av de såkalte

ankesilingssakene. Selv om Høyesterett i storkammeravgjørelsene hadde tatt stilling til begrunnelseskravet, gjensto spørsmålet om tilbakevirkning for straffesaker som var rettskraftig avgjort før storkammeravgjørelsene.

I en sak hvor kommisjonen hadde avslått å ta domfeltes begjæring om gjenåpning til følge, gikk domfelte til søksmål mot kommisjonen med påstand om at kommisjonens avgjørelse måtte kjennes ugyldig. Domfelte vant ikke frem i tingretten, men anket dommen direkte til Høyesterett. Anken gjaldt rettsanvendelsen, og ankeutvalget tillot direkte anke og henviste saken til ankeforhandling. Det ble samtidig besluttet at saken skulle behandles av Høyesterett i storkammer.

Høyesterett i storkammer la (Rt. 2010 side 1170) til grunn at Høyesterett ved sin endrede tolkning av straffeprosessloven § 321 annet ledd hadde fraveket en lovtolkning som den tidligere hadde lagt til grunn og som avgjørelsen bygget på, slik at grunnvilkåret for gjenåpning i straffeprosessloven § 392 første ledd var oppfylt.

Ved den nærmere anvendelsen av straffeprosessloven § 392 første ledd i ankesilingssakene så Høyesterett hen til klageordningen etter SP og forholdet mellom de nasjonale myndigheter og konvensjonsorganene. Høyesterett la vekt på at det eksisterer et krav om at nasjonale rettsmidler må være uttømt før man kan fremme en klage til menneskerettskomiteen. Høyesterett la derfor til grunn at skulle klageretten til komiteen fortsatt anses å bestå, forutsatte dette at domfelte hadde benyttet retten til å anke, tidligere påkjære, lagmannsrettens nektelse av å fremme anken. Høyesterett la også til grunn som en veiledende norm at dersom det hadde gått mer enn fem år siden rettskraftig dom, måtte klageadgangen til komiteen, og dermed også gjenåpningsadgangen, anses avskåret med mindre det forelå særlige omstendigheter som tilsa noe annet. Som eksempel på særlige omstendigheter trakk Høyesterett frem den domfelte som fortsatt soner straffen for det forhold den ubegrunnede ankenektelsen gjaldt.

Kommisjonen har pr. 31. desember 2011 mottatt i alt 56 begjæring om gjenåpning av beslutninger om ankenektelse. Som grunnlag for begjæringene har det vært anført at ankenektelsene ikke har vært begrunnet, og at vilkårene for gjenåpning derfor er til stede etter straffeprosessloven § 392 første ledd, jf. Rt. 2010 s. 1170.

Av 52 saker som er avsluttet i kommisjonen pr. 31. desember 2011 er 36 blitt gjenåpnet. De øvrige begjæringene er enten forkastet eller ikke tatt til følge, idet vilkårene for gjenåpning som er oppstilt i Høyesteretts dom, ikke har vært til stede.

Av de 36 gjenåpnede sakene er seks blitt behandlet av Høyesteretts ankeutvalg. Tre av disse har ført til en begrunnet ankenektelse. I ett tilfelle er lagmannsrettens dom opphevet, i ett tilfelle er anken tillatt fremmet og i ett tilfelle er anken blitt fremmet og tingrettens dom opphevet.

Av de 36 gjenåpnede sakene er 13 blitt behandlet på nytt ved en annen lagmannsrett utpekt av Høyesteretts ankeutvalg. Ni av disse sakene har fått en begrunnet ankenektelse og i to tilfeller er anken blitt fremmet. I ett tilfelle har anken blitt delvis fremmet og det er avsagt ny dom, og i ett tilfelle er anken blitt fremmet og tingrettens dom opphevet.

Av de 36 gjenåpnede sakene er 17 fortsatt ikke behandlet ved domstolene pr. 31. desember 2011.

Kommisjonens virksomhet for øvrig m.v.

Kontakt med myndigheter

Kommisjonens leder har orientert justisministeren om virksomheten i kommisjonen. Leder har også hatt kontakt med Justisdepartementets administrative ledelse, og har deltatt på justisministerens årlige etatslederkonferanse.

Avgivelse av høringsuttalelser

Kommisjonen har i 2011 ikke avgitt høringsuttalelser. Våren 2011 deltok kommisjonens leder og to av utrederne i sekretariatet på et møte med Juryutvalget, som avga sin utredning til Justisdepartementet 15. juni 2011 (NOU 2011:13).

Internasjonalt arbeid

Kontakten med gjenopptakelseskommisjonene i England og Skottland har vært opprettholdt.

Kommisjonen var i august 2011 på studietur til Stockholm med besøk i Stockholms tingsrett og Svea hovrett. Studieturen tok særlig sikte på å studere bruken av lyd- og bildeopptak i svenske domstoler.

Informasjonsvirksomhet

Kommisjonens nye hjemmeside ble lansert 1. januar 2011. På hjemmesiden er det lagt inn en «presseknapp» der kommisjonens avgjørelser i fulltekst er tilgjengelig for mediene i tre måneder.

Fra og med 2010 blir alle realitetsavgjørelser fra kommisjonen publisert i Lovdata. Dette gjelder både avgjørelser som er truffet av kommisjonen og avgjørelser som er truffet av kommisjonens leder eller nestleder etter straffeprosessloven § 397 tredje ledd, tredje punktum. Over tid skal også alle eldre avgjørelser (2004–2009) legges inn i databasen.

Søksmål mot kommisjonen

I dette kapitlet gis det en omtale av søksmål mot kommisjonen som har vært til behandling i domstolene i løpet av 2011, og hvor temaet som er gjenstand for domstolsprøving har prinsipiell interesse for kommisjonens avgjørelser eller saksbehandling.

Sak 2010–0077. Baneheiasaken

En av de domfelte, som i 2002 ble dømt til forvaring i 21 år med en minstetid på 10 år for drap og voldtekt, begjærte i 2008 gjenåpning av lagmannsrettens dom. Ved kommisjonens avgjørelse 17. juni 2010 ble begjæringen ikke tatt til følge, idet vilkårene for gjenåpning ikke ble ansett å være til stede. Domfelte fremsatte ny begjæring om gjenåpning 18. juni 2010, og ved kommisjonens avgjørelse 24. september 2010 ble heller ikke denne begjæringen tatt til følge.

Ved stevning til Oslo tingrett 30. desember 2010 ble Staten v/ Kommisjonen for gjenopptakelse av straffesaker saksøkt med påstand om at vedtakene var ugyldige. Hovedforhandling ble holdt i Oslo tingrett 8.–12. august 2011, og ved dom fra Oslo tingrett 1. september 2011 ble kommisjonen frifunnet (11-000612TVI-OTIR/06).

Domfelte anket dommen og søkte Høyesterett om å bringe anken direkte inn for Høyesterett. Ved beslutning fra Høyesteretts ankeutvalg 15. desember 2011 ble det truffet slik slutning:

«Anke direkte til Høyesterett tillates for så vidt gjelder anførselen om at domstolene har full kompetanse til å prøve kommisjonens vedtak. For øvrig tillates ikke direkte anke.

For det spørsmål som tillates brakt direkte inn for Høyesterett, begrenses forhandlingen for Høyesterett til å gjelde hvilken kompetanse domstolene etter loven har til å prøve Gjenopptakelseskommisjonens vedtak.»

Høyesterettsjustitiarius besluttet 15. desember 2011 at anken skal avgjøres i storkammer jf. domstolloven § 5 fjerde ledd, jf. § 6 annet ledd første punktum. Saken er berammet til 28. og 29. februar 2012.

Kommisjonens avgjørelser i Baneheiasaken er kort omtalt på kommisjonens hjemmeside, og det vises til denne.

Sak 2010-0093. Ankesilingssak

En kvinne ble i 2007 dømt til fengsel for bedrageri og heleri m.m. Anken over tingrettens dom ble delvis nektet fremmet uten begrunnelse. Denne beslutningen ble ikke påkjært til Høyesterett. Under henvisning til avgjørelser fra Høyesterett om at ankenektelser skal begrunnes, jf. avgjørelser inntatt i Rt. 2008 s. 1764 og Rt. 2010 s. 1170, anførte domfelte at den ubegrunnede ankenektelsen var folkerettsstridig og ga grunnlag for gjenåpning. Hun anførte at det ikke kunne være et vilkår for gjenåpning at lagmannsrettens beslutning var blitt påkjært til Høyesterett, ettersom dette ikke kunne anses som et «effective remedy». Kommisjonen la Høyesteretts kriterier i Rt. 2010. s. 1170 til grunn og begjæringen ble forkastet.

Ved stevning til Oslo tingrett 1. november 2011 ble Staten v/ Kommisjonen for gjenopptakelse av straffesaker saksøkt med påstand om at vedtaket var ugyldig. Domfelte anførte at vilkåret for gjenåpning om at domfelte har «uttømt alle nasjonale rettsmidler» som kan utledes av Høyesteretts avgjørelse, er konvensjonsstridig, og at vedtaket om ikke å gjenåpne saken fordi domfelte ikke har benyttet ankeadgangen til Høyesterett dermed er ugyldig.

Ved Oslo tingretts dom 16. januar 2012 ble Staten v/ Kommisjonen for gjenopptakelse av straffesaker frifunnet. Retten kunne ikke se at domfeltes ankeadgang forut for 2008 ikke var «effektiv» i konvensjonens forstand. Hun hadde dermed ikke uttømt ankeadgangen ved at hun unnlot å anke lagmannsrettens ubegrunnede ankenektelse. Kommisjonen hadde dermed korrekt lagt til grunn at vilkårene for gjenåpning ikke var til stede. (11-176957TVI-OTIR/01).

Sak 2011–0006. Ankesilingssak

En mann ble i 2005 dømt i tingretten til fengsel for grovt bedrageri. Anke til lagmannsretten ble nektet fremmet uten begrunnelse. Ankenektelsen var ikke påkjært til Høyesterett. Domfelte begjærte gjenåpning og anførte at vilkåret i Høyesteretts dom 12. oktober 2010 om at alle nasjonale rettsmidler må være uttømt er folkerettsstridig. Den begrensning som Høyesterett har fastsatt innebærer at man i ettertid oppstiller et skille mellom dem som utnyttet alle nasjonale rettsmidler, og dem som ikke gjorde det. Det er bare de første, ifølge Høyesteretts dom, som har krav på gjenåpning. Ettersom det reelt sett ikke fantes noen oppfordring til å utprøve alle nasjonale rettsmidler tidligere, virker dette skillet vilkårlig, og antas å være i strid med EMK Art. 6.

Kommisjonen la til grunn at Høyesterett hadde fastsatt som vilkår for gjenåpning at alle nasjonale rettsmidler var uttømt. Domfelte hadde ikke anket lagmannsrettens ubegrunnede ankenektelse til Høyesterett, og vilkårene for gjenåpning var følgelig ikke til stede. Begjæringen ble forkastet.

Ved stevning til Oslo tingrett 14. april 2011 anførte domfelte at de begrensninger i gjenåpningsadgangen som Høyesterett har oppstilt er i strid med så vel straffeprosessloven § 392 første ledd som SP og EMK. Ettersom kommisjonen har lagt Høyesteretts syn til grunn, må vedtaket anses ugyldig.

Ved Oslo tingretts dom 15. juli 2011 ble Staten v/ Kommisjonen for gjenopptakelse av straffesaker frifunnet (11-064735TVI-OTIR/02). Retten la i hovedsak til grunn at domfelte ikke hadde benyttet adgangen til å anke lagmannsrettens ubegrunnede beslutning til Høyesterett, og at han dermed ikke hadde uttømt de nasjonale rettsmidler. Retten foretok en gjennomgang av Høyesteretts dom, og kunne ikke se at domfeltes anførsler var egnet til føre til et annet resultat i denne saken.

Domfelte har anket tingrettens dom. Anke direkte til Høyesterett er nektet, og ankesaken skal opp for Borgarting lagmannsrett.

Øvrige søksmål

Tre søksmål mot kommisjonen er blitt stanset i påvente av rettskraftig avgjørelse i Baneheiasaken. Dette fordi et sentralt spørsmål i disse sakene er hvilken prøvelsesrett domstolen har overfor Gjenopptakelseskommisjonens vedtak.

Aktuelle avgjørelser

I dette kapitlet gjengis kortversjoner av saker hvor begjæringen om gjenåpning er blitt tatt til følge. Unntak er gjort for rene ankesilingsaker eller saker som er gjenåpnet utelukkende som følge av at domfelte i ettertid er ansett å ha vært utilregnelig på handlingstiden. Enkelte av disse samt enkelte andre saker der begjæringen enten er forkastet eller ikke tatt til følge er likevel gjengitt dersom de antas å ha alminnelig interesse.

Kortversjoner av alle saker hvor kommisjonen har tatt begjæringen til følge ligger på kommisjonens hjemmeside, www.gjenopptakelse.no. Alle avgjørelser oversendes Lovdata for publisering i anonymisert form.

02.03.2011 (2010-0021) Ransforsøk m.m. -§ 391 nr. 3 (ny sakkyndig erklæring)

En mann ble i 2009 dømt i tingretten til fengsel i 5 måneder for ransforsøk, vold, skadeverk med mer. Handlingene var begått juni 2008 og i januar 2009. Han anførte at han hadde vært utilregnelig på handlingstiden, og det ble fremlagt en rettspsykiatrisk erklæring avgitt etter tingrettens dom. Kommisjonen oppnevnte de samme sakkyndige, som i en tilleggs erklæring konkluderte med at domfelte hadde vært psykotisk da forholdene ble begått i januar 2009, men ikke i juni 2008. Det var uttrykt tvil i forhold til sistnevnte tidspunkt. Påtalemyndigheten tiltrådte begjæringen for så vidt gjaldt forholdene begått i januar 2009. Kommisjonen kom til at den sakkyndige erklæringen var et nytt bevis som var egnet til å føre til frifinnelse etter straffeprosessloven § 391 nr. 3. Når det gjaldt forholdet begått juni 2008 la kommisjonen bl.a. vekt på at det var relativt kort tid mellom dom og de sakkyndige erklæringene, samt nærhet i tid og likhet i modus mellom tiltalepostene. Begjæringen ble enstemmig tatt til følge av kommisjonen.

04.05.11 (2010-0164) Heleri -§ 392 første ledd (ubegrunnet ankenektelse)

En mann ble i 2003 dømt i tingretten til fengsel i 1 år og 6 måneder for blant annet heleri. Hans anke til lagmannsretten ble nektet fremmet uten begrunnelse. Beslutningen ble prinsipielt begjært omgjort og subsidiært påkjært til Høyesterett. Lagmannsretten besluttet at ankenektelsesbeslutningen ikke skulle omgjøres og ga en begrunnelse for dette. Kjæremålet til Høyesterett ble forkastet. Dommen var ikke sonet. Domfelte anførte at den ubegrunnede ankenektelsen måtte gjenåpnes. Ettersom dommen ikke var sonet, kunne det ikke tillegges vekt at dommen var eldre enn fem år. Påtalemyndigheten anførte at vilkårene ikke var til stede, idet den saksbehandlingsfeil som måtte foreligge ved at ankenektelsen ikke var begrunnet måtte anses reparert ved lagmannsrettens begrunnede omgjøringsbeslutning. Under enhver omstendighet var gjenåpningsadgangen avskåret idet dommen lå lengre tilbake i tid enn fem år, og at det ikke kunne anses som «særlige omstendigheter» at dommen ikke var sonet. I lys av Høyesteretts avgjørelser

19. desember 2008 (Rt. 2008 s. 1764) og 12. oktober 2010 (Rt. 2010 s. 1170) om at ubegrunnede ankenektelser er folkerettsstridige, ble Høyesteretts kjæremålsutvalgs kjennelse gjenåpnet, jf. straffeprosessloven § 392 første ledd. Kommisjonen fant ikke at begrunnelsen i omgjøringsbeslutningen kunne anses som en individuell begrunnelse for ankenektelsen som viste at lagmannsretten hadde foretatt en reell overprøving av tingrettens dom. Kommisjonen fant videre at det forhold at dommen ikke var sonet var en «særlig omstendighet» som tilsa at femårsregelen kunne fravikes.

Kommisjonen besluttet enstemmig å ta begjæringen om gjenåpning til følge.

04.05.2011 (2010-0171) Narkotika -§ 392 første ledd (ubegrunnet ankenektelse)

En mann ble i 2005 dømt i lagmannsretten til fengsel i 4 år for erverv av amfetamin. Anken over lagmannsrettens dom ble av Høyesterett nektet fremmet uten begrunnelse. Begjæring om gjenåpning ble fremsatt mer enn fem år etter rettskraftig dom, og domfelte var prøveløslatt fra soning. Han viste til avgjørelsen i Rt. 2010 s. 1170 hvor Høyesterett la til grunn at gjenåpningsadgangen var avskåret dersom det hadde gått mer enn fem år siden rettskraftig dom, med mindre det forelå særlige omstendigheter som tilsa noe annet, for eksempel at den domfelte fortsatt soner straffen. Domfelte anførte at prøveløslatelse måtte anses som fortsatt soning, og at adgangen til gjenåpning av ankenektelsen derved var i behold, jf. straffeprosessloven § 392 første ledd. Kommisjonen fant at prøveløslatelse ikke ga grunnlag for gjenåpning der det var gått mer enn fem år siden rettskraftig dom.

Kommisjonen besluttet enstemmig at begjæringen ikke skulle tas til følge.

16.06.2011 (2010 0128) Vegtrafikkloven -§ 391 nr. 3 (Straffbart forhold, nye bevis). Dissens

En mann ble i 2004 dømt i tingretten til å betale en bot på kr 4 500 og saksomkostninger for å ha kjørt lett motorsykkel uten gyldig førerkort og uten hjelm. Domfelte anførte at en annen person hadde erkjent i ettertid at det var han som hadde kjørt sykkelen, at politiet begikk noe straffbart som ikke foretok seg noe med denne nye opplysningen og at politibetjenten hadde forklart seg falskt i retten. Det ble tatt avhør av det påberopte vitnet, av politibetjenten som hadde forklart seg i retten og av lensmannen på stedet. En samlet kommisjon var kritisk til politiets arbeid, men fant ikke holdepunkter for at noen hadde begått noe straffbart i anledning saken jf. straffeprosessloven § 391 nr. 1. Kommisjonens flertall fant likevel at forklaringen til det nye vitnet var egnet til å føre til frifinnelse, jf. straffeprosessloven § 391 nr. 3. Kommisjonens mindretall fant ikke at forklaringen til det nye vitnet endret det bevisbildet retten hadde lagt til grunn, og fant ikke at vilkårene for gjenåpning var oppfylt.

Begjæringen ble tatt til følge. Dissens (4–1).

22.09.2011 (2011 0093) Forsøk på legemsbeskadigelse -§ 391 nr. 3 (nytt vitne)

En mann ble i 2011 dømt i tingretten til fengsel i 90 dager for forsøk på legemsbeskadigelse med særlig farlig redskap. Domfelte hadde både overfor politiet og retten hevdet at det var en annen som hadde utført den straffbare handlingen. Etter domfellelsen meldte det seg et nytt vitne for politiet som forklarte at det var han som hadde skadet fornærmede med en flaske. På grunnlag av denne forklaringen begjærte domfelte gjenåpning. Påtalemyndigheten uttalte at den nye vitneforklaringen samsvarte dårlig med de øvrige bevisene i saken, og anførte at vilkårene for gjenåpning ikke var til stede. Kommisjonen fant at den nye forklaringen kunne ha ført til et annet resultat dersom den hadde vært kjent for den dømmende rett, og at vitneforklaringen utgjorde et nytt bevis som var egnet til å føre til frifinnelse, jf. straffeprosessloven § 391 nr. 3.

Kommisjonen besluttet enstemmig å ta begjæringen om gjenåpning til følge.

23.09.2011 (2010-0086) Seksuallovbrudd -§ 391 nr. 3 (ny omstendighet – fastsatt diagnose)

En mann ble i 2008 dømt i tingretten til fengsel i 10 måneder og erstatning til fornærmede for å ha skaffet seg samleie med en person ved å utnytte hennes psykiske lidelse eller utviklingshemming. Han anførte at hans nå fastsatte diagnose, Aspergers syndrom, måtte føre til gjenåpning. Kommisjonens leder la til grunn at domfeltes konkrete kjennskap til fornærmede og hennes fungeringsnivå, innebar at den nå fastsatte diagnose ikke var egnet til å rokke ved forsettsvurderingen på en slik måte at vilkårene for gjenåpning var tilstede. Tilfellet ble heller ikke omfattet av straffeloven § 44 eller § 56 c. Kommisjonens leder fant at diagnosen ikke var en ny omstendighet som gjorde at vilkårene for gjenåpning etter straffeprosessloven § 391 nr. 3 var oppfylt. Kommisjonens leder fant heller ikke at det forelå særlige forhold som gjorde det tvilsomt om dommen var riktig, jf. straffeprosessloven § 392 annet ledd.

Kommisjonens leder forkastet begjæringen.

19.10.2011 (2011-0057) Narkotika -§ 392 første ledd (ubegrunnet ankenektelse, inndragning)

En mann, som i 2005 ble dømt i lagmannsretten til fengsel i 11 år for flere overtredelser av narkotika-og alkohollovgivningen, var blitt frifunnet for krav om utvidet inndragning i tingretten, men idømt dette i lagmannsretten. Hans anke til Høyesterett ble nektet fremmet av ankeutvalget uten begrunnelse. Domfelte begjærte kun gjenåpning med hensyn til inndragningskravet, og anførte at ankeutvalgets manglende begrunnelse ga grunnlag for gjenåpning under henvisning til straffeprosessloven § 392 første ledd, tolket i lys av Rt. 2008 s. 1764 og Rt. 2010 s. 1170. Begjæringen ble forkastet, idet vilkårene for særskilt gjenåpning av avgjørelse om inndragning følger av tvistelovens regler, som ikke har noen bestemmelser som tilsvarende straffeprosessloven § 392.

Kommisjonen besluttet enstemmig at begjæringen skulle forkastes.

14.12.2011 (2009-0146 m.fl.) Grovt tyveri, legemsbeskadigelse, narkotika m.m. -§ 391 nr. 3 (ny omstendighet – lett psykisk utviklingshemming)

En mann var i perioden 1996–2008 blitt domfelt elleve ganger for forskjellige straffbare handlinger. Han ble i 2009 undergitt en rettspsykiatrisk undersøkelse som konkluderte med at han var lettere psykisk utviklingshemmet. Han begjærte gjenåpning av samtlige tidligere dommer mot seg, og anførte at det ved straffutmålingen skulle ha vært tatt hensyn til straffeloven § 56 bokstav c, og at han da ville ha fått en vesentlig mildere straff. Ved den siste dommen var han dømt til samfunnsstraff, men på grunn av brudd på samfunnsstraffen, ble deler av den subsidiære fengselsstraffen senere besluttet fullbyrdet. Det ble da tatt hensyn til straffeloven § 56 bokstav c, og begjæringen om gjenåpning ble trukket for denne dommens del. Kommisjonen fant at resultatet av den rettspsykiatriske undersøkelsen var en ny omstendighet som syntes egnet til å føre til en vesentlig mildere rettsfølge, jf. straffeprosessloven § 391 nr. 3.

Kommisjonen besluttet enstemmig å ta den gjenværende del av begjæringen til følge med hensyn til straffutmålingen.

Postadresse: Postboks 8026 Dep, 0030 Oslo
Besøksadresse: Teatergt. 5
Telefon: 22 99 13 70
Telefaks: 22 99 13 71
E-post: post@gjenopptakelse.no
Internett: www.gjenopptakelse.no